

Considerații privind răspunderea penală în domeniul nediscriminării¹

Obiectivul acestei analize juridice este relevarea principalelor reglementări naționale privind răspunderea penală în domeniul nediscriminării, respectiv corelarea dintre dispozițiile Codului Penal și dispozițiile altor acte normative interne prin care se reglementează incidența legii penale în domeniul nediscriminării și se stabilesc principalii actori responsabili de problemă: organisme naționale administrative/instituția specializată în domeniul nediscriminării la nivel național, respectiv organe judiciare penale.

1 Cadru juridic național

1.1. O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare²

Dispoziții legale relevante corelării dintre dispozițiile Codului Penal și dispozițiile altor acte normative interne:

Art. 2.

„(1) Potrivit prezentei ordonanțe, prin discriminare se înțelege orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe bază de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boală cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenență la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice.

(2) Dispoziția de a discrimina persoanele pe oricare dintre temeiurile prevăzute la alin. (1) este considerată discriminare în înțelesul prezentei ordonanțe.

(3) Sunt discriminatorii, potrivit prezentei ordonanțe, prevederile, criteriile sau practicile aparent neutre care dezavantajează anumite persoane, pe baza criteriilor prevăzute la alin. (1), față de alte persoane, în afara cazului în care aceste prevederi, criterii sau practici sunt justificate obiectiv de un scop legitim, iar metodele de atingere a acelui scop sunt adecvate și necesare.

(4) Orice comportament activ ori pasiv care, prin efectele pe care le generează, favorizează sau defavorizează nejustificat ori supune unui tratament injust sau degradant o persoană, un grup de persoane sau o comunitate față de alte persoane, grupuri de persoane sau comunități **atrage răspunderea contravențională conform prezentei ordonanțe, dacă nu intră sub incidența legii penale** (subl.n.).

* Șef Serviciu Contencios, Juridic și Expertize, CNCD,
Email: ncristian_lex@yahoo.com.
Manuscris primit la 18 decembrie 2018.

1 Prezentul material a constituit obiectul de analiză al unui studiu realizat de către același autor în cadrul proiectului „NoIntoHate2018”, finanțat de programul Drepturi, Egalitate, Cetățenie 2014 – 2020 al Uniunii Europene.

2 A se vedea dispozițiile art. 2, coroborate cu cele ale art. 6 – 15 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată în Monitorul Oficial nr. 166 din 7 martie 2014.

(5) Constituie hărțuire și se sancționează contravențional orice comportament pe criteriu de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, gen, orientare sexuală, apartenență la o categorie defavorizată, vârstă, handicap, statut de refugiat ori azilant sau orice alt criteriu care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant ori ofensiv.

(6) Orice deosebire, excludere, restricție sau preferință bazată pe două sau mai multe criterii prevăzute la alin. (1) constituie circumstanță agravantă la stabilirea răspunderii contravenționale dacă una sau mai multe dintre componentele acesteia nu intră sub incidența legii penale.

(7) Constituie victimizare și se sancționează contravențional conform prezentei ordonanțe orice tratament advers, venit ca reacție la o plângere sau acțiune în justiție cu privire la încălcarea principiului tratamentului egal și al nediscriminării.

(11) Comportamentul discriminatoriu prevăzut la alin. (1)-(7) atrage răspunderea civilă, contravențională sau **penală** (subl.n.), după caz, în condițiile legii”.

1.2. Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare³.

Dispoziții legale relevante cercetare:

Art. 36. „Încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspunderea disciplinară, materială, civilă, contravențională sau **penală** (sub.n.), după caz, a persoanelor vinovate”.

1.3. Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, cu toate modificările și completările ulterioare⁴.

Dispoziții legale relevante:

Art. 35. „Domeniul privind prevenirea torturii în locurile de detenție monitorizează în mod regulat tratamentul aplicat persoanelor aflate în locuri de detenție în vederea consolidării protecției acestora împotriva torturii și a pedepselor și tratamentelor inumane sau degradante și a exercitării *fără discriminare* (sub.n.) a drepturilor și libertăților fundamentale ale acestora, prin:

a) vizitarea, anunțată sau inopinată, a locurilor de detenție în scopul verificării condițiilor de detenție și a tratamentului aplicat persoanelor private de libertate;

b) formularea de recomandări conducerilor locurilor de detenție vizitate în urma vizitelor efectuate;

c) formularea de propuneri de modificare și completare privind legislația în domeniu sau observații privind inițiativele legislative existente în domeniu, în condițiile art. 30;

d) întocmirea proiectului părții componente referitoare la prevenirea torturii a raportului anual de activitate al Avocatului Poporului;

e) formularea de propuneri și observații privind elaborarea, modificarea și completarea de strategii și politici publice în domeniul prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, în condițiile legii;

f) menținerea legăturii cu Subcomitetul de prevenire;

g) analizarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea, sub conducerea Avocatului Poporului, a programelor internaționale de asistență tehnică și financiară pentru realizarea scopului Domeniului privind prevenirea torturii în locurile de detenție;

3 A se vedea dispozițiile art. 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați cu toate modificările și completările ulterioare, republicată în Monitorul Oficial nr. 326 din 5 iunie 2013.

4 A se vedea dispozițiile art. 35 din Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, cu toate modificările și completările ulterioare, republicată în Monitorul Oficial nr. 181 din 27 februarie 2018.

- h) coordonarea organizării campaniilor de informare, de educare și instruire în scopul prevenirii torturii și a pedepselor sau tratamentelor aplicate cu cruzime, inumane sau degradante;
- i) îndeplinește orice alte atribuții stabilite de Avocatul Poporului, în limitele legii”.

1.4. Legea nr. 612 din 13 noiembrie 2002 pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la 21 decembrie 1965⁵.

1.5. Ordonanța de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, cu toate modificările și completările ulterioare⁶.

Dispoziții legale relevante:

Art. 1.: „Pentru prevenirea și combaterea incitării la ură națională, rasială sau religioasă, la discriminare și la săvârșirea de infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, prezenta ordonanță de urgență reglementează interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război.”

Art. 2. - „În sensul prezentei ordonanțe de urgență:

a) prin organizație cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob se înțelege orice grup format din trei sau mai multe persoane, care își desfășoară activitatea temporar sau permanent, în scopul promovării ideilor, concepțiilor sau doctrinelor fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe, precum ura și violența pe motive etnice, rasiale sau religioase, superioritatea unor rase și inferioritatea altora, incitarea la xenofobie, recurgerea la violență pentru schimbarea ordinii constituționale sau a instituțiilor democratice, naționalismul extremist. În această categorie pot fi incluse organizațiile cu sau fără personalitate juridică, partidele și mișcările politice, asociațiile și fundațiile, societățile reglementate de Legea societăților nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și orice alte persoane juridice care îndeplinesc cerințele prevăzute la prezenta literă;

b) prin simboluri fasciste, legionare, rasiste sau xenofobe se înțeleg: drapelele, emblemele, insignele, uniforme, sloganurile, formulele de salut, precum și orice alte asemenea însemne, care promovează ideile, concepțiile sau doctrinele prevăzute la lit. a);

c) prin persoană vinovată de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război se înțelege orice persoană condamnată definitiv de către o instanță judecătorească română ori străină sau prin orice hotărâre recunoscută în România, potrivit legii, pentru una sau mai multe infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, precum și persoana din conducerea unei organizații al cărei caracter criminal a fost constatat prin hotărârea unei instanțe penale internaționale;

⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 851/26 noiembrie 2002.

⁶ A se vedea dispozițiile Ordonanței de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, modificată și completată prin Legea 107/2006; Legea 278/2006, Legea 187/2012, Legea 255/2013, Legea 217/2015 și Legea 157/2018.

d) prin holocaust se înțelege persecuția sistematică sprijinită de stat și anihilarea evreilor europeni de către Germania nazistă, precum și de aliații și colaboratorii săi din perioada 1933-1945. De asemenea, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, o parte din populația romă a fost supusă deportării și anihilării.

e) prin holocaust pe teritoriul României se înțelege persecuția sistematică și anihilarea evreilor și a romilor, sprijinită de autoritățile și instituțiile statului român în teritoriile administrate de acestea în perioada 1940-1944;

f) prin Mișcarea Legionară se înțelege o organizație fascistă din România care a activat în perioada 1927-1941 sub denumirile de `Legiunea Arhanghelului Mihail`, „Garda de Fier” și „Partidul Total pentru Țară”.

1.6. Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat.⁷

Dispoziții legale relevante temei:

Art. 282.

(1) „Fapta funcționarului public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat sau a altei persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres ori tacit al acestuia de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice: d) pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”.

Art. 369. „Incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

2 Analiza juridică

2.1. Analiza cadrului legislativ

2.1.1. Aspecte introductive:

Deși la nivelul cadrului juridic intern, principiul nediscriminării își găsea o reglementare expresă, cu precădere pe cale constituțională, totuși, putem vorbi despre un domeniu al nediscriminării la nivel național ulterior adoptării Ordonanței de Guvern nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare⁸.

Acest act normativ semnifică debutul ansamblului de norme și standarde juridice dedicate dezideratului constituirii unei materii juridice a nediscriminării la nivel național.

Transpunerea Directivelor Consiliului Uniunii Europene 43/2000 pentru implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea rasială sau etnică⁹, respectiv 78/2000 privind cadrul general pentru egalitatea de tratament în muncă¹⁰, precum și a celorlalte directive comunitare privind interzicerea discriminărilor pe orice criteriu, în legislația din România constă în adoptarea Ordonanței de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare.

⁷ A se vedea dispozițiile art. 282, alin. (1), lit. d) și art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, publicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009.

⁸ A se vedea Ordonanța de Guvern nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 431 din 2 septembrie 2000.

⁹ Publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, L1s80/22, 19.07.2000.

¹⁰ Publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene, L 303/16, 02.12.2000.

Adoptarea legislației naționale de transpunere a celei europene ori de armonizare la *acquisului communautaire* în materie de nediscriminare (generală), venea ca o obligație a statelor membre sau pe cale de a deveni membre, *per a contrario* inițiindu-se declanșarea procedurilor de infringement împotriva acestora.

Deși Comisia Europeană a apreciat adoptarea Ordonanței de Guvern nr. 137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare drept „un pas foarte pozitiv”, a ținut să precizeze că „vor fi necesare atât o legislație secundară cât și aranjamente instituționale înainte ca prevederile conținute în Ordonanța 137 să fie aplicate. Ca urmare, este prea devreme pentru a evalua eficacitatea acestor măsuri”¹¹.

Astfel, Ordonanța de Guvern nr.137 din 31 august 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare a suportat o serie succesivă de amendări, modificări și completări legislative, conducând la ceea ce reprezintă, în prezent acest act normativ, cu toate completările și modificările la zi.

În esență, structura juridică a acestui act normativ vizează, pe lângă instituirea principiului nediscriminării corelativ principalelor drepturi civile, economice, sociale și culturale, definirea juridică a formelor de discriminare, reglementarea tehnicilor procedurale și, relevant pentru obiectul studiului, stabilirea naturii juridice a discriminării, stabilirea tipologiei răspunderii juridice în domeniu, precum și reglementarea competenței instituționale (instituția națională care deține competențe în domeniile prevenirii, combaterii și sancționării tuturor formelor de discriminare săvârșite pe teritoriul României).

Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, contribuie într-un mod însemnat la consolidarea domeniului juridic al nediscriminării la nivel intern, având ca obiectiv de reglementare stabilirea mecanismului promovării și implementării principiului egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați în toate domeniile vieții publice din România.

Actul normativ își propune, circumscris domeniului său de reglementare, definirea unor concepte proprii domeniului nediscriminării, sectoarele de aplicare a principiului egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați, stabilirea instituțiilor competente în aplicarea acestui act normativ, precum și formele de răspundere juridică.

Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, cu toate modificările și completările ulterioare, reglementează, printre altele și în domeniul respectării principiului nediscriminării.

Astfel, referitor la atribuțiile Domeniului privind prevenirea torturii în locurile de detenție, organism subordonat Avocatului Poporului, actul normativ precizat reglementează inclusiv cu privire la exercitarea fără discriminare a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor aflate în locurile de detenție.

Din analiza cadrului juridic incident obiectului de cercetare, rezultă că România a recunoscut competența Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale odată cu adoptarea Legii nr. 612 din 13 noiembrie 2002 pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din

11 A se vedea Uniunea Europeană, Raportul de progres al Comisiei Europene privind tarile candidate la UE: Romania, p.21, 2001.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la New York la 21 decembrie 1965.

Unul dintre scopurile principale ale acestui act normativ, alături de recunoașterea competenței Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale, a fost acela de a desemna pe plan intern organismul național care deține competența soluționării petițiilor cu obiect privind discriminarea rasială, anume Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, înființat prin Hotărârea Guvernului nr. 1194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării.

Este important de subliniat faptul că organismul internațional intitulat Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale reprezintă unul dintre obiectivele Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială¹² și are în componență specialiști proveniți din rândul statelor părți, printre care și România.

Principalele responsabilitățile ale Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale vizează, printre altele, rezolvarea prin mediere a litigiilor ivite între statele părți, atunci când se pune problema nerespectării Convenției privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, dar și soluționarea unor petiții particulare ale victimelor faptelor de discriminare rasială, provenite din statele părți.

În ceea ce privește Ordonanța de urgență nr. 31/2002, astfel cum rezultă din economia justificării reglementării interzicerii organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, acest act normativ își propune ca obiectiv legislativ prevenirea și combaterea *incitării* publicului cu privire *la ură națională, rasială sau religioasă; la discriminare; la săvârșirea de infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război.*

De asemenea, acest act normativ reglementează, concordant obiectivului fixat, o serie de infracțiuni care antrenează răspunderea penală.

În fine, Codul Penal din 17 iulie 2009 dispune, cu relevanță pentru domeniul combaterii discriminării *lato sensu*, sancționarea penală a fetei funcționarului public de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare, precum și a fetei constând în incitarea la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane.

Din coroborarea dispozițiilor legale ale actelor normative interne anteprecizate, supuse mecanismului *sui-generis* de interpretare juridică sistemică, desprindem înțelesul că legiuitorul național a urmărit să instituie reglementări speciale în ceea ce privește:

- fixarea naturii juridice a formelor de discriminare;
- stabilirea unei varietăți de sancțiuni juridice în domeniul nediscriminării;
- instituirea unor competențe material-instituționale specifice naturii, respectiv sancțiunii incidente.

2.1.2. *Natura juridică a discriminării*

Din corelarea dispozițiilor actelor normative interne cu caracter special în domeniul

12 Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 21 decembrie 1965.

nediscriminării cu cele ale legislației penale (de referință fiind dispozițiile art. 2, alin. (4) și alin. (11) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare; dispozițiile art. 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, respectiv dispozițiile art. 282, alin. (1) și art. 369 din Codul Penal), rezultă o diversitate a naturii juridice a discriminării, raportat la elemente specifice precum: conținutului constitutiv al discriminării, efectele discriminării, respectiv particularității pretențiilor victimei discriminării.

Astfel, putem clasifica natura juridică a discriminării după cum urmează:

- *Natura abaterii disciplinare*, rezultată din conținutul dispozițiilor art. 30, alin. (1) și (2), teza întâi, coroborat cu art. 36, teza întâi, din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare;
- *Natura contravențională*, reglementată prin dispozițiile art. 2 alin (1)-(7), alin. (11), coroborate cu dispozițiile art. 6 - 15 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare; prin dispozițiile art. 36 și art. 37 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, dar și prin dispozițiile art. 15 și art. 16 din Ordonanța de Urgență nr. 61/2008 privind implementarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați în ceea ce privește accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii, cu toate modificările și completările ulterioare;
- *Natura delictual-civilă*, desprinsă din dispozițiile art. 2, alin. (11), raportat la art. 27 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, precum și din dispozițiile art. 30, alin. (2) și art. 31 - 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare;
- *Natura discriminării corelativă domeniului penal.*

Raportat la obiectivul studiului, sub aspectul „laturii penale a discriminării”, ne vom concentra atenția în cele ce urmează, fie și într-o manieră succintă, asupra „naturii discriminării corelativă domeniului penal”.

Sub acest aspect, reținem că, din dispozițiile art. 2, alin. (4) și alin. (11) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, coroborate cu dispozițiile art. 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, s-ar putea afirma că o faptă de discriminare ajunge să dobândească caracter penal, în contextul intrării sub incidența legii penale¹³.

Corelativ dispozițiilor Codului Penal, la care trimite O.G. nr. 137/2000R, constatăm că sunt reglementate ca infracțiuni anexate domeniului nediscriminării:

- infracțiunea constând în fapta funcționarului public de a provoca unei persoane puternice suferințe fizice ori psihice, pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare (tortura, ca infracțiune contra înfăptuirii justiției)¹⁴;

13 A se vedea dispozițiile art. 2, alin. (4) și alin. (11) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, prin care se dispun formele răspunderii juridice în materia nediscriminării, coroborate cu dispozițiile art. 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați cu toate modificările și completările ulterioare.

14 A se vedea dispozițiile art. 282, alin. (1), lit. d) din Codul Penal din 17 iulie 2009, publicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009, raportat la dispozițiile art. 55 și următoarele, coroborat cu art. 288 și următoarele din

- infracțiunea constând în fapta de incitare la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane¹⁵.

Din interpretarea *ad litteram*, dar și logico-juridică a dispozițiilor legale penale incidente, se creează percepția că voința legiuitorului penal nu este aceea de a oferi discriminării *per se* caracter infracțional, ci de a sancționa penal faptele care intră în categoria infracțiunilor contra înfăptuirii justiției, respectiv în cea a infracțiunilor contra ordinii și liniștii publice.

Din economia dispozițiilor legale speciale și penale incidente rezultă că, deși o faptă care întrunește prin natura sa elementele constitutive ale discriminării nu poartă în sine caracter penal, totuși o conduită ilicită, care prezintă un grad ridicat de pericol social afectând fie mecanismul procedural al justiției, prin infracțiuni de sine stătătoare cu părți constitutive conexe discriminării (tortura bazată pe un criteriu de discriminare), fie ordinea și liniștea publică (comprtamentul de instigare la acte de discriminare), antrenează răspunderea penală într-un context juridic comun materiei nediscriminării.

2.1.3. Tipologia răspunderii juridice în materia nediscriminării

De asemenea, prin același mecanism de corelare a dispozițiilor actelor normative interne cu caracter special în domeniul nediscriminării cu cele ale legislației penale, vom identifica formele de răspundere juridică în domeniul nediscriminării care se circumscriu naturii discriminării.

În felul acesta, stabilim următoarele forme de răspundere juridică în domeniul nediscriminării:

Forma răspunderii disciplinare;

Forma răspunderii contravenționale;

Forma răspunderii civile delictuale;

Forma răspunderii penale.

Ca și în cazul analizei naturii juridice a discriminării, și în privința răspunderii juridice ne vom axa analiza la forma sa penală.

Răspunderea penală în domeniul combaterii discriminării rezultă din dispozițiile art. 2, alin. (4) și alin. (11) din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, coroborate cu dispozițiile art. 36 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, raportat la dispozițiile art. 282, alin. (1), lit. d) și art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat¹⁶.

Prevederile Codului Penal, la care trimite aceeași O.G. nr. 137/2000R, conțin reglementări cu privire atât la incriminarea unor fapte contra înfăptuirii justiției, cât și a faptelor contra ordinii și liniștii publice.

Din expunerea literală a dispozițiilor art. 282, alin. (1), lit. d) din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat, derivă că este legiferată ca infracțiune din categoria celor contra înfăptuirii justiției „tortura”, constând în fapta funcționarului public de a provoca unei persoane puternice suferințe

Codul de Procedură Penală din 1 iulie 2010, publicat în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010.

15 A se vedea dispozițiile art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009, raportat la dispozițiile art. 55 și următoarele, coroborat cu art. 288 și următoarele din Codul de Procedură Penală din 1 iulie 2010, republicat în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010.

16 A se vedea dispozițiile art. 282, alin. (1), lit. d) și art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, publicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009, raportat la dispozițiile art. 55 și următoarele, coroborate cu art. 288 și următoarele din Codul de Procedură Penală din 1 iulie 2010, publicat în Monitorul Oficial nr. 486 din 15 iulie 2010.

fizice ori psihice, pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare, care atrage o pedeapsă cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Din analiza laturii subiective a infracțiunii redate rezultă că „forma de discriminare” reprezintă mobilul de ordinul criteriului subiectiv determinant al infracțiunii, având însușirea constitutivă a circumstanței agravante a infracțiunii (*ad hicca* înțeleasă ca infracțiune „de tortură”, ci nu „de discriminare”).

De asemenea, urmărind prevederile art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat, reținem că este reglementată infracțiunea de „incitare” la ură sau discriminare, ca formă a infracțiunii contra ordinii și liniștii publice, constând în „incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane”.

Examinând elementul material al laturii obiective a acestei infracțiuni, din prisma comportamentului ilicit, conchidem că legiuitorul penal, utilizând tehnica legislativă *verbum regens*, desemnează pe calea expresiei verbale ca act delictuos al infracțiunii - acțiunea de incitare a publicului.

Din analiza tehnico-juridică axată pe interpretări de ordin literal și teleologic a prevederilor legale rezultă că ar deține caracter infracțional doar comportamentul ilicit constând în incitarea publicului la săvârșirea de acte antisociale de ură sau discriminare.

Înțelesul logico-juridic desprins din conținutul normei penale relevă faptul că, în principiu, aceste acte antisociale (de ură sau discriminare) nu dobândesc *de plano* caracterul penal al incitării.

Astfel, cel care poartă calitatea de subiect activ al faptei penale ar fi autorul incitării (în sensul influențării și coruperii publicului la săvârșirea faptelor de ură sau discriminare), nu și autorul acestor fapte de ură și discriminare (publicul).

În viziunea legiuitorului penal, publicul pare să dețină doar calitatea juridică a subiectului virtual incitat la săvârșirea faptelor de ură sau discriminare. Se înțelege astfel că legiuitorul a dorit să sancționeze penal nu atât discriminarea în sine, cât unele fapte particularizate juridic ca infracțiuni separate, dar aflate în strânsă legătură cu discriminarea (anume conduita infracțională ca element factual care constituie izvorul discriminării).

Antrenarea răspunderii penale în legătură cu domeniul nediscriminării se circumscrie acelor situații factuale de natura unor infracțiuni de sine stătătoare, care subsumează constituente juridice conexe discriminării, precum: **tortura** (infracțiune distinctă contra înfăptuirii justiției) *bazată pe un criteriu de discriminare*, respectiv **instigarea** (infracțiune, de asemenea, distinctă - de domeniul ordinii și liniștii publice) *la acte de discriminare*.

Teza expusă anterior este susținută și pe interpretarea dispozițiilor O.U.G. nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, cu toate modificările și completările ulterioare.

Astfel, din economia acestui act normativ rezultă că legiuitorul a urmărit să coreleze obiectivul acestor norme secundare cu intenția exprimată prin dispozițiile Codului Penal, care, legat de materia nediscriminării, vizează incriminarea conduitelor ilicite constând în instigare sau incitare la discriminare, ca infracțiuni contra ordinii și liniștii publice.

De altfel, infracțiunile reglementate prin O.U.G. nr. 31/2002, având în vedere substanța lor juridică, scopul urmărit și efectele produse, fac parte, în esență, din categoria infracțiunilor contra ordinii și liniștii publice.

Așadar, din conținutul juridic al acestui act normativ, circumscriș obiectivului legislativ fixat, surprindem, *mens legis*, voința legiuitorului de a atribui *caracter penal faptei de incitare* a

publicului cu privire la trei fenomene ilicite distincte în raport cu natura lor juridică:

- la ură națională, rasială sau religioasă;
- la discriminare;
- la săvârșirea de infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război.

2.2. Analiza cadrului instituțional

Dispozițiile actelor normative anteprecizate reglementează inclusiv competențele material-instituționale la nivel național în raport cu natura juridică a formelor de discriminare.

Dintre acestea, cele care dețin relevanță pentru domeniul cercetat, sunt următoarele¹⁷:

2.2.1. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)

Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării a fost înființat ca obligație rezultată din transpunerea normelor unionale în materie de nediscriminare¹⁸.

Inițial, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării înființat prin Hotărârea Guvernului nr. 1194/2001 *privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării*¹⁹ avea natura unui organ al administrației publice centrale de specialitate, în subordinea Guvernului României.

Odată cu adoptarea Legii nr. 324/2006 pentru modificarea și completarea <LLNK 12000 137130 301 0 34>Ordonanței de Guvern nr. 137/2000²⁰, Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării îi este atribuită calitatea de autoritate de stat în domeniul nediscriminării, autonomă, cu personalitate juridică, aflată sub control parlamentar și, totodată, garant al respectării și aplicării principiului nediscriminării în conformitate cu legislația internă în vigoare și cu documentele internaționale la care România este parte²¹.

Din analiza cadrului legislativ național antidiscriminare, rezultă că această autoritate deține, printre alte atribuții (de natura promovării principiului nediscriminării printr-o varietate de procedee și acțiuni de combatere a discriminării și promovării principiului egalității de șanse și nediscriminare la nivel național), inclusiv competența aplicării mai multor acte normative în sensul **constatării și sancționării contravenționale a tuturor formelor de discriminare săvârșite pe teritoriul României în oricare dintre sectoarele vieții sociale**²².

17 Precizăm faptul că paleta instituțiilor naționale care dețin competențe în domeniul combaterii discriminării este mai largă, însă în prezentul material sunt expuse doar acele autorități care dețin competențe circumscrise obiectului studiului în cauză.

18 A se vedea Directiva Consiliului 2000/43/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de origine rasială sau etnică, publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L180 din 19 iulie 2000, respectiv <LLNK 832000L0078 33>Directiva Consiliului 2000/78/CE de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament, în ceea ce privește încadrarea în munca și ocuparea forței de muncă, publicată în „Jurnalul Oficial al Comunităților Europene” (JOCE) nr. L303 din 2 decembrie 2000.

19 A se vedea Hotărârea Guvernului nr. 1194/2001 privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, publicată în Monitorul Oficial nr. 792 din 12 decembrie 2001.

20 A se vedea Legea nr. 324/2006 pentru modificarea și completarea <LLNK 12000 137130 301 0 34>Ordonanței de Guvern nr. 137/2000, publicată în Monitorul Oficial nr. 626 din 20 iulie 2006.

21 A se vedea dispozițiile art. 16 din Ordonanța de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate completările și modificările ulterioare, publicată în Monitorul Oficial nr. 166 din 7 martie 2014.

22 A se vedea dispozițiile Ordonanței de Guvern nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate completările și modificările ulterioare; Legii nr.

Prin urmare, relevant pentru obiectul studiului, reținem că atribuțiile Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării în ceea ce privește angajarea răspunderii juridice în materia nediscriminării vizează *stricto sensu* forma răspunderii contravenționale.

Procedura privind soluționarea petițiilor de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării este una de tip administrativ-jurisdicțional și este reglementată prin dispozițiile art. 20-21 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, coroborate cu dispozițiile „Procedurii interne de soluționare a petițiilor și sesizărilor”²³.

Natura juridică a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării în contextul exercitării atribuțiilor în domeniul investigării, constatării și sancționării faptelor de discriminare, corelativ competenței de soluționare, cu forță de adevăr legal, după o anumită procedură specială, a unui litigiu juridic, este aceea de autoritate administrativ-jurisdicțională/jurisdicție specială administrativă²⁴.

Sub acest aspect, vom reține că soluționarea petițiilor, respectiv a autosesizărilor, se realizează prin parcurgerea, în fața Consiliului, a unei proceduri administrativ-jurisdicționale, procedură care are la bază principiul independenței funcționale; principiul imparțialității și echidistanței în raport cu interesele părților (petenți și reclamați); regula acordării dreptului la apărare litiganților (în condiții de egalitate și imparțialitate atât petenților, cât și celor reclamați); principiul contradictorialității în scopul dezlegării, cu putere de adevăr legal, a unor litigii juridice în materia nediscriminării, cu privire la orice formă de discriminare.

În aplicarea dispozițiilor art. 2, alin. (4) și (11), tezele finale (cele care trimit la reglementarea răspunderii penale în domeniul nediscriminării), din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, cu toate modificările și completările ulterioare, Consiliul își întrerupe procedura de soluționare a petițiilor prin care se reclamă caracterul penal al unei forme de discriminare, făcând aplicarea instituției juridice a desisizării, astfel de reclamații fiind transmise spre competență soluționare organelor de urmărire penală.

Ulterior soluției juridice a organelor de urmărire penală, în măsura în care acestea infirmă incidența legii penale corelativ materiei nediscriminării, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării deține aptitudinea materială de a redeschide procedura administrativ-jurisdicțională de soluționare a respectivelor litigii, sub aspectul competenței angajării răspunderii contravenționale a faptei de discriminare.

2.2.2. Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați (ANES)

Agenția Națională pentru egalitate de șanse între femei și bărbați este un organism de stat 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare; Ordonanței de Urgență nr. 61/2008 privind implementarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați în ceea ce privește accesul la bunuri și servicii și furnizarea de bunuri și servicii, cu toate modificările și completările ulterioare; Ordonanței de Urgență nr. 67/2007 privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în cadrul schemelor profesionale de securitate social.

23 Publicată în „Monitorul Oficial”, Partea I nr. 348 din 06.05./2008, adoptată în baza art. III, alin. 1 - Cap. IV din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată.

24 A se vedea - Nuică, Cristian, „Natura juridică a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării: domeniile angajării răspunderii juridice contravenționale și răspunderii civile delictuale în materia nediscriminării”, *Noua Revistă a Drepturilor Omului*, 4/2014, pp. 40 - 53.

subordonat ministerial, care asigură respectarea și exercită controlul asupra aplicării prevederilor Legii nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, în domeniul său de activitate, prin instituțiile aflate în subordinea, sub autoritatea sau în coordonarea sa, care au în responsabilitate aplicarea de măsuri de promovare a egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și de eliminare a discriminării directe și indirecte bazate pe criteriul de sex în special în domeniul muncii. Aceste instituții sunt: Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă; Casa Națională de Pensii Publice; Direcția protecția copilului; Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Domeniul Muncii și Protecției Sociale; Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială.

Este de evidențiat aspectul că ANES nu are atribuții de soluționare a petițiilor prin care se reclamă fapte de discriminare.

În exercitarea funcției de autoritate în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați, ANES primește reclamații/plângeri privind încălcarea dispozițiilor normative referitoare la principiul egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și al nediscriminării după criteriul de sex pe care le transmite ulterior instituțiilor competente în vederea soluționării și aplicării sancțiunii și asigură consilierea victimelor în condițiile legii.²⁵

Instituțiile cărora ANES le transmite spre competentă soluționare petițiile prin care se reclamă discriminarea pe criteriul de sex se diferențiază în raport cu natura răspunderii juridice aflată sub autoritatea acestora, după cum urmează:

- Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, în ceea ce privește toate formele de discriminare săvârșite pe criteriul de gen în oricare dintre domeniile vieții sociale (domeniul educației, domeniul sănătății, domeniul culturii și informării, domeniul politicii, domeniul participării la decizie, domeniul furnizării și accesului la bunuri și servicii etc.)²⁶;
- Inspecția Muncii - inspectorii de muncă din cadrul inspectoratelor teritoriale de muncă, în ceea ce privește discriminările săvârșite pe criteriul de sex în domeniul muncii²⁷;
- Organele de urmărire penală²⁸.

2.2.3. *Inspecția Muncii - inspectorii de muncă din cadrul inspectoratelor teritoriale de muncă*

Inspecția Muncii, organism de stat subordonat ministerial, deține competența sancționării contravenționale a discriminărilor săvârșite în domeniul muncii.

Competența acestui organism vizează strict faptele de discriminare săvârșite (exclusiv de către angajatori) pe criteriul de gen, în domeniul muncii, potrivit domeniului restrictiv de reglementare al Legii nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare.

25 A se vedea dispozițiile art. 23, alin. 5, coroborat cu art. 37 din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare.

26 A se vedea dispozițiile coroborate ale art. 2, alin. (1); art. 23, alin. (5); art. 37, alin. (3), lit. b) din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare.

27 A se vedea dispozițiile coroborate ale art. 23, alin. (5) și art. 37, alin. (3), lit. a) din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare.

28 A se vedea dispozițiile coroborate ale art. 23, alin. (5) și art. 36, teza finală (sub aspectul răspunderii penale), din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare.

2.2.4. Ministerul Afacerilor Interne

Potrivit dispozițiilor art. 37, alin. (3), lit. c), raportat la art. 6 alin. (1¹) din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, cu toate modificările și completările ulterioare, Ministerul Afacerilor Interne, prin ofițerii și agenții de poliție din cadrul Poliției Române, ofițerii și subofițerii din cadrul Jandarmeriei Române, ofițerii și agenții de poliție din cadrul Poliției de Frontieră Române, în zona de competență, precum și de către polițiștii locali, deține competența sancționării *contravenționale* a faptelor de discriminare sub forma comportamentelor de hărțuire, hărțuire sexuală sau hărțuire psihologică, pe criteriul de sex, săvârșite atât în public, cât și în privat.

De menționat faptul că, *per a comparatio* cu procedura administrativ-jurisdicțională complexă aferentă competenței Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării, reprezentanții Ministerului Afacerilor Interne își exercită atribuțiile cu privire la comportamentele de hărțuire, hărțuire sexuală sau hărțuire psihologică, pe criteriul de sex, printr-o procedură simplă de constatare și sancționare contravențională, caracteristică calității acestora de agenți constataatori.

2.2.5. Avocatul Poporului

Instituția Avocatul Poporului, în legătură cu funcția materială de apărare a drepturilor și libertăților persoanelor fizice în raporturile acestora cu autoritățile publice deține, printre altele, competențe privind atribuțiile organismului departamental subordonat - Domeniului privind prevenirea torturii în locurile de detenție, inclusiv cu privire la respectarea principiului nediscriminării într-un context lato sensu penal, respectiv cu ocazia exercitării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor aflate în locurile de detenție.²⁹

2.2.6. Organele de urmărire penală și instanța de drept penal

În fine, cadrul juridic național reglementează, circumscris formei de răspundere penală în domeniul nediscriminării, competența specială a organelor de urmărire penală.

Potrivit legislației penale, această competență a organelor de urmărire penală este împărțită, corelativ etapelor *sui-generis* ale procedurii penale, între:

- procuror;
- organele de cercetare penală ale poliției judiciare;
- organele de cercetare penală speciale;
- instanța de judecată de drept penal.

Competențele în domeniile cercetării și urmăririi penale se derulează în urma plângerilor, denunțurilor, sesizărilor din oficiu sau a desesizărilor altor instituții (atribuția organelor de urmărire penală) ori, după caz, în urma dispozițiilor de trimitere în judecată cu urmarea judecării și condamnării penale (competența instanței de judecată penală).

Aceste competențe vizează *stricto sensu* următoarele infracțiuni conexe domeniului discriminării:

- infracțiunea constând în fapta funcționarului public de a provoca unei persoane puternice

²⁹ A se vedea dispozițiile art. 35 din Legea nr. 35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului, cu toate modificările și completările ulterioare, republicată în Monitorul Oficial nr. 181 din 27 februarie 2018.

- suferințe fizice ori psihice, pe un motiv bazat pe orice formă de discriminare³⁰,
- infracțiunea constând în fapta de incitare la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane³¹;
 - Infracțiunile care intră sub incidența dispozițiilor Ordonanței de urgență nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor, simbolurilor și faptelor cu caracter fascist, legionar, rasist sau xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni de genocid contra umanității și de crime de război, cu toate modificările și completările ulterioare.

Procedurile derulate de către organele de urmărire penală, respectiv de către instanța penală cu ocazia dezlegării litigiilor prin care se reclamă comportamente ilicite cu caracter infracțional conexe materiei nediscriminării sunt cele specifice și comune domeniului penal, izvorâte din Codul Penal, respectiv Codul de Procedură Penală.

3 Concluzii

Fructificând analiza juridică expusă anterior, vom opina în sensul că legiuitorul național a reglementat o varietate de forme de răspundere juridică în domeniul nediscriminării.

Astfel, urmărind să răspundă cerințelor de efectivitate, proporționalitate și disuasivitate cu privire la măsurile juridice coercitive și punitive, legiuitorul național a căutat să sancționeze atât discriminarea *per se*, ca delict social, cât și faptele ilicite asociate domeniului nediscriminării.

Dacă față de prima categorie de delict (discriminările în sine), legiuitorul național a fixat o răspundere de tip administrativ-contravențională, dublată de una delictual-civilă (de natură a despăgubi victima discriminării), în ceea ce privește categoria situațiilor factuale asociate domeniului nediscriminării, dar care reprezintă izvorul unor discriminări cu repercusiuni grave, a fost reglementată o răspundere juridică penală.

În cazul acestora din urmă, argumentul logico-juridic al tipologiei răspunderii juridice (penale) ar trebui căutat în dimensiunea circumstanțelor agravante și a efectelor faptelor ilicite care constituie, în esență, germenul unor, pe de o parte, acte de discriminare severă, care, dincolo de afectarea unor drepturi civile, sociale, economice și politice, pun în primejdie sănătatea psihică și fizică și chiar viața omului (*tortura* bazată pe un criteriu de discriminare), iar pe de altă parte a unor discriminări *coram populo* și cu destinație colectivă (*instigarea* publicului la acte de discriminare împotriva unor întregi categorii de persoane).

Prin urmare, legislația națională sancționează penal faptele ilicite contigue discriminării *lato sensu*.

În fine, se reține completarea cadrului juridic cu unul instituțional menit să estimeze perspectivele asigurării la nivel național a unui remediu legitim pentru victimele discriminării, atât din perspectiva competențelor administrative, cât și a celor judiciare (de rang civil și penal). Acestea beneficiază de suportul juridic procedural specific conclucrării instituționale complementare sau juxtapuse pentru atingerea dezideratului constând în combaterea discriminării nu doar prin sancțiuni juridice (implicit penale), ci și prin mecanisme specifice de transformare a principiului

30 A se vedea dispozițiile art. 282, alin. (1), lit. d) din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009, raportat la dispozițiile art. 55 și următoarele, coroborat cu art. 288 și următoarele din Codul de Procedură Penală din 1 iulie 2010, republicat.

31 A se vedea dispozițiile art. 369 din Codul Penal din 17 iulie 2009, republicat în Monitorul Oficial I nr. 510 din 24 iulie 2009, raportat la dispozițiile art. 55 și următoarele, coroborat cu art. 288 și următoarele din Codul de Procedură Penală din 1 iulie 2010, republicat.

nediscriminării într-un factor al mentalității sociale.

Cu toate acestea, conchidem că înregistrarea unui cadru juridic și instituțional, fie și la nivel satisfăcător, dacă nu chiar suficient, nu echivalează cu o materializare concretă a remediului subliniat. Confirmarea sau, după caz, infirmarea remediului rezultă în urma unor documentări și investigații de ordin practic, fiind necesară chestionarea autorităților în cauză și a „factorilor civili” militanți și monitori ai drepturilor omului, sub varii coordonate: gradul de îndeplinire a misiunilor și obiectivelor; fixarea și atingerea indicatorilor instituționali în mod separat și corelat/comun; rezultatul jurisprudențial; vizibilitatea instituțională; percepția publicului asupra fenomenului și a activităților fiecărei instituții competente și a conlucrării instituționale etc.